

נפלאות הרמב"ן

י"ל ע"י
מכון
ההדרת
לימוד
הרמב"ן

גליון כ"ח
פר' נשא
תשפ"א

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו
רבינו מפרש דעתו הק'
דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים,
אוצרות מחודשים
מבארו של רבינו

מעשה חש"ב
עיונים וביאורים
במשנתו של רבינו

אוצרות רבינו

ובשמות תפקדו את כלי מטמרת משאם
(ד לב)

האם כל צוי יכול להחליט לבדו מה ישא?

ופי' ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם שיפקיד ביד כל איש במספר שמות לגולגלותם כלי משאם יאמר איש פלוני ישא מן הקרשים כך במספר ופלוני מן הבריחים או העמודים כך במספר לא שיצוה בני מררי בכלם ישאו כל הקרשים והאדנים והעמודים והזכיר זה תחלה בבני מררי בעבור כובד משאם אולי יקל כל אחד ממשאו ויטיל על חבירו והוא הדין גם בבני קהת וגרשון.

דבר אל בני ישראל איש או אשה
כי יעשו מכל חטאת האדם (ה ט)

מדוע פירטה התורה אשה לחומש ואשם?

אמר בכאן איש או אשה מפני שאין דרך האשה לגזול ואולי לא יחייב אותה הכתוב בחומש ואשם כאיש [שאינן דרכה בכך].

והביא את קרבנה עליה
עשרת האיפה קמח שערים (ה טו)

מדוע קרבנה משעורים?

שתייה שערות ה' חמה יוצאה וסער מתחולל על ראש הרשעה יחול וכענין צליל שעורים האמור בגדעון (שופטים ז יג) שפתרו אותו לסער ומהומה רבה.

ולקח הלה מים קדשים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המזבח (ה יז)

טעם לכלי חרש ועפר?

בכלי חרש סימן שתשבר ככלי יוצר [שאינן לה תיקון] והעפר כי עפר היא ואל עפר תשוב.

לכל עניני המכון הערות והארות
ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com

054-8402450
כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המזבח ועל המזבח סביב
ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו (ד טו)

על מה קאי 'ואת כל אשר יעשה להם ועבדו'?

רש"י	רבינו
ואת כל אשר יעשה להם כתרגומו וית כל דיתמסר להון לבני גרשון [כל אשר ימסר לבני גרשון].	והנכון יותר 'כל אשר יעשה להם' למשכן ולמזבח כי כלים רבים להם [הכלים שהיו לעזר למשכן ולמזבח כגון המחנות והיעים ומזרקות].

פי' יעשה להם?

רבינו	רש"י
[לשון עשיה שקאי על הכלים שהיו למשכן ולמזבח].	ואם כן יהיה 'יעשה' כמו ואיש במעון ומעשהו בכרמל (שמואל א כה ב) נכסיו אשר הוא עושה בהן [לשון של נכסים שכל הנכסים שימסרו להם].

על פי אהרן וקניו תהיה כל עבדת בני הגרשני וכו' ומטמרתם היד איתמר בן אהרן (ד כז כח)

פי' על פי אהרן ובניו?

רש"י	רבינו
על פי אהרן ובניו ואי זה מן הבנים ממונה עליהם איתמר. <i>רבינו מקשה על רש"י</i> ואינו נכון כי למה יזכיר אהרן [אם רק איתמר הממונה ועליו קאי קרא מדוע מוזכר אהרן]	אבל פירוש 'על פי אהרן ובניו תהיה' שתהיה עבודתם על פיהם הם [אהרן ובניו] ימנו בני הגרשני על עבודתם יאמרו פלוני מבני גרשון יהיה גזבר על ענין כך ויהיה משורר או שוער כך וישא מן היריעות כך וגם במסע לא יפרקו ולא יטענו עד שיצו אותם אהרן ובניו והנה כלם צריכין לפקידה שהוא המנוי ואלעזר אמרכל על כל שלשת הנשיאים ואיתמר גזבר על גרשון ומררי ואמר ופקדתם עליהם במשמרת כי משה יהיה עמהם בעת המנוי כאשר יפקידו אליהם המשמרות.

תפקיד איתמר בן אהרן

רש"י	רבינו
ממונה על בני גרשון	הגזבר על גרשון ומררי וביד איתמר תהיה משמרתם שכל אחד יחזיר כליו לידו בחנות המשכן ויאמר לו הרי לפניך כלים המסורים בידי.

ביאור 'ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן'

רש"י	רבינו
[הממונה על בני גרשון]	ביד איתמר תהיה משמרתם שכל אחד יחזיר כליו לידו בחנות המשכן ויאמר לו הרי לפניך כלים המסורים בידי [הוא משמר את הכלים שנשאו בני גרשון]

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק'. אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנזכר כולנו להגות בפנים בתורתנו הק'.

ואך למותר הוא לפרט שאם שינו בהבנת דברי קדשי הטעות וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנוך יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.

וְאֵת מִיתְרֵיהֶם וְכֹי עַל פִּי אֶהְרֹן וְנִעְנוּ תְהִיָּה כָּל עֲבֹדַת הַיָּמִי הַגֵּרָעִי וְכֹי הַיָּמִי מִרְרֵי לְמַטְפְּחֹתֶם לְבֵית אֱהֱרָם תִּפְקֹד אֹתָם וְכֹי וְעַמּוּדֵי הַחֹצֵר סִבִּיב וְאֲדִינֵיהֶם וְיִתְדֹתֶם וְיִמִּיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם וְכֹי (ד - יב - יג)

מהו מיתריהם של משא בני גרשון?

רש"י	רבינו
יתדות ומיתרי קלעים במשא בני גרשון היו ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא יגביהם הרוח.	א. ומיתרים ויתדות של משכן והאהל הם שהיו ביד בני גרשון כי 'ואת מיתריהם ואת כל כלי עבודתם' (בפסוק כו) כנוי ליריעות המשכן ולאהל מועד הנזכרים בראש הפסוק (בפסוק כה) לא לחצר
וכן אמר למעלה (ג כו) 'ואת מיתריו' שהוא רמז למשכן הנזכר (שם פסוק כה) לא לקלעי החצר.	ב. לפי לשון הברייתא נראה לי שלא היו בני גרשון נושאים אלא בגדים לא נחשת ועצים כלל והוא ששיניו (שם פרק יג) בני גרשון היו ממונים במערב והם ממונים על כלי הארוג.

מהו יתדותם ומיתריהם של משא בני מררי?

רש"י	רבינו
'ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם' - של עמודים ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים לשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין כמו ששיניו במלאכת המשכן.	א. נפרש כי יתדות ומיתרים של קלעי החצר היו ביד בני מררי.
	ב. [לפי הברייתא] פירוש 'ויתדותם' של המשכן ושל עמודי החצר 'ומיתריהם' של עמודי החצר בלבד [שבני מררי נשאו כל היתדות שאינם בגדים מאריגה ומיתריהם מוזכר בשניהם שבני גרשון נשאו של המשכן ובני מררי של החצר].

הכרח רבותינו

רש"י	רבינו
היות ונאמרו 'ומיתריהם' גם בבני מררי וגם בבני גרשון מוכח שהיו ב' מיני יתדות ומיתריהם.	א. ואיני יודע מה יעשו יתדות בבני מררי וגם בבני גרשון [לא נאמרו יתדות בעמודים].
	ב. ועוד מה נשתנו יתדות של עמודים משאר היתדות שאלו לבני גרשון ואלו לבני מררי ולא מצאתי במשנת מלאכת המשכן שיהיו יתדות לעמודים.

עַל פִּי ה' פִּקֹּד אֹתָם הַיָּד מִנֶּה אֵינֶנּוּ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מְשָׁאוֹ וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (ד כט)

ב' פקד אותם וב' ופקדיו

רש"י	רבינו
ר"א פירש כי 'איש איש' על גרשון קהת ומררי שמינה משה לכל אחד משלשתם על עבודתו ועל משאו כאשר הזכיר למעלה וזה טעם 'ופקודיו' של כל איש ואיש הנזכר [על פי ה' פקד שמינה אותם את גרשון קהת ומררי ופקדיו שהמינו להם היה אשר צוה ה']	ויתכן שיהיה 'אשר צוה' כפשוטו יאמר שמינה שלשת האחים האלה כל אחד על עבודתו ועל משאו כמו שמפורש למעלה ופקודיו של כל אחד מהם אשר צוה ה' את משה לפקוד אותם לגולגולתם מינה על עבודתו ועל משאו הזכיר שמינה אותם למשפחות ומינה היחידים לגולגולתם כל אחד על עבודתו ועל משאו וכן הדין שאין בן לוי רשאי לעשות במלאכת חבירו ולא לסייעו בה כמו שאמרנו (ספרי קרח ט) וכבר בקש רבי יהושע בן חנניה לסייע את רבי יוחנן בן גודגדה בהגפת דלתות אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מתחייב מיתה שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים [על פי ה' פקד שמינה אותם את גרשון קהת ומררי ופקדיו שכל המנויים אשר צוה ה' למנות אותם].

וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאַשָׁה יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶיךָ וְלְאַשָׁהּ הַתּוֹךְ עִמָּךְ הַיְתֵת ה' אֶת יָרְכְךָ נִפְלְתָ וְאֶת הַטְּוִיךָ צָהָה (ה כא)

מדוע בזה"ז אין המים בודקים הסוטה?

הנה אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס זולתי הענין הזה שהיא פלא ונס קבוע שיעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום כי הוא חפץ למען צדקו לייסר את הנשים שלא תעשנה כזומת יתר העמים ולנקות ישראל מן הממזרות שיהיו ראויים להשרות שכינתו בתוכם ולפיכך פסק הענין הזה משעה שנתקלקלו ישראל בעבירות כמו שאמרנו (סוטה מז.) משרבו הנואפים פסקו מי סוטה שנאמר 'לא אפקוד על בנותיכם כי תזננה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יביין ילבט' (הושע ד יד) ואין הכתוב אומר שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העון בעבור שבעליהן נואפים רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה שהוא נעשה להם לכבודם ולהיותם עם קדוש והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה.

וְהָיָה הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהָיָא אֶת קַרְבָּנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂיֶרֶת הָאִיפָה קֶמַח טָעֲרִים לֹא יִצֹק עָלָיו טָמֵן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לֶהֱנֶה כִּי מִנְחַת קִנְאוֹת הוּא מִנְחַת זָכְרִין מִזְכַּרְתָּ עֹן (ה טו)

על מה בא לתת טעם 'כי מנחת קנאות הוא'?

מפרשים	רבינו
הטעם לומר שבעבור שזאת המנחה מנחת עונש על כן היא גרועה להיות שעורים בלא שמן ולבונה כי המנחה אשר אזכרתה לרצון לה' בא סלת חיטים בשמן ולבונה.	הטעם חוזר אל ראש הפסוק שאמר שיביא האיש את הקרבן על אשתו כלומר במקומה כי מנחת קנאות היא להזכיר עונה ואיננו ראוי שתביאנו היא משלה אבל הוא יקריב מנחה לה' שיקנא את קנאתו וינקום את נקמתה ממנה.

וְהַיָּד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמְרִים הַמְאָרְרִים (ה יח)

מדוע נקראו המים מרים? והאם היו המים מרים?

רש"י	רבינו
המרים על שם סופן שהם מרים לה.	א. גמ' סוטה (כ.) שהכהן נותן במים דבר מר והוא לעורר אותה.
	ב. בספרי (פיסקא סח) ומחה אל מי המרים (פסוק כג) מגיד שהכתב עושה את המים מרים.
	ג. הנכון בעיניי שהאשה בשתותה את המים ימתקו לה כשאר המים ואחר בואם בקרבה אם נטמאה יעוררו אותה ותרגיש מיד המרירות בפיה ובקרבה וזהו ובאו בה המים המאררים למרים (פסוק כג) כי אחרי השתיה בבואם בבטנה מיד ישובו למרים בפיה ובקרבה כמנהג הדברים המעוררים והמקיאים שימררו את השותים אותם מאד ואחרי כן תצבה בטנה ותפול ירכה.
	רבינו מקשה על פי' א ובי' בפסוק כג נאמר 'ובאו בה המים המאררים למרים' משמע שרק אחרי שבאו אליה נהיו מרים.

פי' מאררים

רש"י	רבינו
המחסרים אותה מן העולם לשון סילון ממאיר (יחזקאל כח כד) [המים ממייתים אותה]	נקראים מאררים בעבור האלות הנמחים בהם שמקללים [המים מקללים אותה בגלל הקללות הנימוחים בה].

והביא האיש את-אשתו אל-הכהן והביא את-קרבתה עליה עשירת האִיפה קמוז שערים לא-יצק עליו שֶׁמֶן
ולא-יתן עליו לבנה כי-מנוזת קנאת הוא מנוזת וקרן מנוזת עון: (פרק ה' טו.)

רמב"ן

מעשה חטא

לא יצק עליו שמן. ... ולפי דעתי טעם "כי מנחת קנאות הוא יחזור על ראש הפסוק, יאמר שיביא האיש את הקרבן על אשתו¹, כלומר במקומה, כי מנחת קנאות היא להזכיר עונה, ואיננו ראוים שהביאנו היא משלה. אבל הוא מקריב מנחה לשם שיקנא את קנאתו וינקום את נקמתו ממנה.

לפי המבואר בדברי רבינו שהבעל מביא את הקרבן, ולא האשה, אפשר ליישב קושיית הגאון רבי יוסף ענגעל זצ"ל, בספרו גבורות שמונים, למ"ד (זבחיים מז.) "שבעלים מפגלין בקדשים", פירוש שלא רק הכהן מפגל את הקדשים במחשבה זרה, אלא אף הבעלים מפגלים את הקדשים במחשבה זרה, א"כ כל סוטה תפגל מנחתה, וממילא המים לא יבדקו אותה, דכשהקרבן פיגול, המים לא היו בודקים. עיי"ש.

אמנם לפי דברי רבינו מיושב היטב, שכיון שהבעל מביא הקרבן, ולא האשה, א"כ הרי הוא נחשב לבעל הקרבן, שוב אין מחשבת האשה פוסלת את הקרבן, שהרי אין היא נחשבת לבעל הקרבן.

וְכָל-תְּרוּמָה לְכָל-קָדְשֵׁי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ לְכַהֵן לֵאמֹר: (פרק ה' פסוק ט)

רמב"ן

מעשה חטא

¹רש"י מבאר דברי רבי ישמעאל 'וכי תרומה מקריבים לכהן, שלשון 'יקריבו' משמע שהבעלים צריכים להביאם אל הכהן, ועל זה מקשה שהרי הכהן מחזר אחריה לבית הגרנות, לכן מפרש שקאי על 'בכורים', שצריכים להביאם אל הכהן.

²רבינו מבאר דברי רבי ישמעאל 'וכי תרומה מקריבים לכהן, שלשון 'יקריבו' משמע מלשון קרבן, הקריבים על גבי המזבח, לכן הקשה שהרי תרומה אין מקריבים על גבי המזבח, לכן מפרש שקאי על בכורים שצריכים להביאם אל העזרה ועושים בהם תנופה והגשה.

ואפשר להביא סמוכין לדברי רבינו שלשון 'מקריבים' היינו שעושים בהם תנופה, אפילו שלא מקריבים על גבי המזבח, מהכתוב (ויקרא ב' י"ב) 'כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה. קרבן ראשית תקריבו אתם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח". וכתב רש"י (ד"ה קרבן ראשית) "מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש, קרבן ראשית, שתי הלחם של עצרת הבאים מן השאור שנאמר חמץ תאפינה, וביכורים מן הדבש כמו ביכורי תאנים ותמרים". והנה שתי הלחם וביכורים אין מקריבים אותם על גבי המזבח, רק מביאים לעזרה וטעונין תנופה, ונקרא 'קרבן', הרי לנו מבואר בקרא שכל הנעשה בהם תנופה, נקרא קרבן.

וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל. יאמר כי כל תרומה אשר יקדישו בני ישראל אותה, כלומר שירימוה ויקדיסוה, תהיה לכהן, כי בעבור שאין לתרומה שעור, אמר הכתוב כי כל אשר יפרישו ממנה תהיה לכהן כאשר יקריבו אותה הבעלים לתתה אליו, לא שיטלנה הכהן בזרוע וזהו פשוטו של מקרא. וכך אמרו בספרי (נשא ט) רבי עקיבא אומר, בא הכתוב ללמדך שאם ראה לעשות כל גרנו תרומה ראוי ובלבד שישיר מקלח. ועוד שנו שם בספרי, אשר יקריבו לכהן, אמר ר' ישמעאל וכי תרומה מקריבין לכהן, מה ת"ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה, לפי שהוא אומר (שמות כ"ט) ראשית בכורי אדמתך וגו', אבל לא שמענו מה יעשה בהם, ת"ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה, בא הכתוב ולימד על הבכורים שהיו נתונים לכהן. ופרש רש"י, וכי תרומה מקריבין לכהן, והלא הוא עלמנו מחזר עליה בבית הגרנות¹ ואינו מחזור. אבל פרושה, כי על דעת רבי ישמעאל לא יבא לשון הקרבה בתורה אלא בקרבים על גבי המזבח, לפיכך דרש "אשר יקריבו" בבכורים שהם טעונין תנופה והגשה וכו'.²

וְאֵת קִלְעֵי הַזֹּזָר וְאֵת-מִסְךְ הַפִּתּוּז | שְׁעַר הַזֹּזָר אֲשֶׁר-עַל-הַמִּשְׁכָּן וְעַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרֵיהֶם וְאֵת-כָּל-כְּלֵי עֲבֹדָתָם
וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעַבְדוֹ: (פרק ד' פסוק כו)

רמב"ן

מעשה חטא

¹ כוונת רבינו באמרו 'כי כלים רבים להם', דהנה לכאורה קשה שהרי הכלים נשאו בני 'קחת', וכאן כתוב שנשאו הכלים בני 'גרשון', ע"ז מחלק רבינו, דבני קחת נשאו דווקא הכלים שעשו בהם את העבודה ממש, כגון המזבח השלחן והמנורה וכדומה. אבל שאר הכלים של המזבח, שלא היו לצורך העבודה ממש, אלא היה רק לצורך הכנה שלפני העבודה, כגון המכתשת שבהן היו כותשין את סממני הקטורת, והתנורים שבהם אפו את לחם הפנים וכדומה, וכן שאר צ"ג כלי שרת, שהיו רק להכנה לצורך העבודה, את אלה לקחו בני גרשון.

ואת כל אשר יעשה להם. כתרומתו ית כל דיתמסר להון, לבני גרשון, לשון רש"י. ואם כן יהיה "יעשה" כמו ואיש צמעות ומעשהו בכרמל (שמואל א' כ"ב), נכסיו אשר הוא עושה בהן. והנכון יותר "כל אשר יעשה להם" למשכן ולמזבח, כי כלים רבים להם¹.